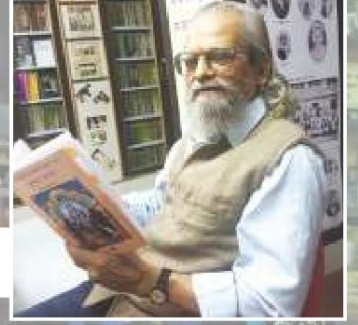


यदा यदा हि भाषायाः ग्लानिर्भवति संस्कृतेः ।
अभ्युत्थानं अनर्थस्य तदा 'पांथस्थ' सम्भवः ॥

कुरुक्षेत्र !

- रवींद्र गुर्जर



अल्डस हक्सले या विचारवंताचा एक निबंध महाविद्यालयात आमच्या अभ्यासाला होता. 'World Government or Annihilation' असे त्याचे शीर्षक होते. रशिया-अमेरिका आणि अन्य काही देशांची अप्वस्त्र निर्मिती त्यावेळी सुरु होती. त्यावर नियंत्रण कोणाचेच नव्हते. 'एखाद्या देशाच्या, माथेफिरू नेत्याच्या चुकीच्या निर्णयामुळे (सध्याचा उत्तर कोरिया बघा) जागतिक महायुद्ध होऊन जगाचा सर्वनाश ओढवेल. त्यामुळे एक जागतिक सरकार बनवले पाहिजे. सगळ्या देशांचे प्रतिनिधी त्यात असतील. महत्त्वाचे निर्णय त्यांच्यामार्फत घेतले जावेत,' असा त्या लेखाचा सारांश होता.

हे आत्ता आठवायचे कारण काय? प्रकाशन, पुस्तक विक्री, ग्रंथालयांची स्थिती, वाचन संस्कृती आदि ग्रंथ-व्यवसायाची सद्यस्थिती पाहता, आपण एका 'विनाशाच्या दिशेने' जात आहोत, अशी अवस्था आहे. काही जणांना हे चित्र स्पष्ट दिसत आहे, तर काहींना अजूनही परिस्थिती आशादायक, नियंत्रणात आहे, असे वाटते. दोन मराठी प्रकाशक संस्था आपापल्या कुवतीने काम करत आहेत, पण ते अत्यंत अपुरे आहे. सरकारी अनुदानाच्या आधाराने चाललेल्या सार्वजनिक ग्रंथालयांच्या पुस्तक-खरेदीवर सर्वांची मुख्य भिस्त आहे. ती खरेदी, किंवा पुस्तकांची निवड कुठल्या पद्धतीने चालते, ते सर्वज्ञात आहे. अतिदक्षता विभागात रुग्णाला 'व्हेंटिलेटर'वर जिवंत ठेवतात, तशी अवस्था मराठी ग्रंथ-व्यवसायाची झाली आहे. कसे ते बघू या.

पुस्तक प्रदर्शने जवळजवळ बंद पडली आहेत. दुकाने एकेक करून त्याच मार्गावर आहेत. काही लेखक वगळता, पुस्तकांची आवृत्ती ५०० प्रतींवर आली आहे. वृत्तपत्रांत नवीन पुस्तकांच्या जाहिराती पान-पान भरून असायच्या, त्या आता रोडावल्या आहेत. जाहिरात करणे परवडतच नाही. फेब्रुवारीत बडोद्याला झालेल्या साहित्य संमेलनातील सर्व १५० स्टॉल्सची मिळून एकूण विक्री १० लाखसुद्धा झाली नाही. आयोजकांचा त्यात काही दोष नाही. त्याची कारणे वेगळीच आहेत. बहुसंख्य मासिके बंद झालेली आहेत. मोठमोठे प्रकाशक लेखकांकडून पैसे घेऊन पुस्तके छापतात. साहित्यिक कार्यक्रमांना उपस्थिती अत्यंत कमी असते. इतके सगळे असूनही परिस्थिती 'हाताबाहेर गेलेली नाही' असे म्हणता येईल का ?

अर्थात, हे सर्व कथा-कादंबऱ्या आणि ललित वाङ्मयाला लागू आहे. धार्मिक, व्यक्तिमत्त्व विकास, आहार, व्यवस्थापन, आरोग्य इ. विषयांवरील पुस्तके चांगली चालतात. याचा अर्थ, प्रकाशनाचे धोरण आता बदलले पाहिजे. युरोप-अमेरिकेत प्रचंड विषयवैविध्य आहे. त्यांचे अनुवाद मराठीत होऊ शकतात. ई-बुक्स, डिजिटल आवृत्ती, प्रिंट ऑन डिमांड (हव्या तेवढ्याच प्रती छापणे, म्हणजे ५० ते २००), वाचकांपर्यंत पोचण्याचे नवनवे मार्ग शोधणे, तरुण वर्गाला आकर्षित करणे, असे उपाय संघटित/सहकारी तत्त्वावर व्यापक प्रमाणात अंमलात आणणे ही काळाची गरज आहे. ई-मेल, व्हॉट्सएप, फेसबुक इ. अनेक माध्यमे आज प्रभावी ठरत आहेत. त्यांचा चांगला उपयोगही होताना दिसतो. परंतु त्यासाठी आपण एकत्र येण्याचा विशाल दृष्टिकोन ठेवणार का ?

मराठीला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळण्याची चिन्हे दिसत नाहीत. मराठीसाठी स्वतंत्र विद्यापीठ नाही. चीन-जपानसारखे, विज्ञान/तंत्रज्ञान आपल्या मातृभाषेत आले पाहिजे. त्या कामाला प्राधान्य दिले पाहिजे. त्यासाठी तज्ज्ञांची कमतरता नाही. त्याचा पाठपुरावा मात्र झाला पाहिजे. युद्धकाळात जसा सगळा देश एक होतो आणि एकदिलाने कोणत्याही मदतीला सज्ज होतो, त्याप्रमाणे मराठीच्या विकासासाठी (आणीबाणीची परिस्थिती आहे हे लक्षात घेऊन) सर्व मराठी संस्थांनी एकत्र आले पाहिजे. हे काम सहजसाध्य नाही. नेतृत्व कोणी करायचे, हा प्रश्न घेणारच. त्यासाठी दूरदृष्टीचे नियोजन आणि आर्थिक उभारणीसाठी एक मध्यवर्ती संस्था आणि देशविदेशात विभागीय कार्यालये असली पाहिजेत. वर्षानुवर्षे, आपापल्या परीने काम करणाऱ्या संस्थांचा त्यात अंतर्भाव असेलच.

प्रत्येक संस्थेचे काम निरनिराळ्या स्वरूपाचे असेल/असते. भाषाविषयक अभ्यासक्रम, चर्चासत्रे, सभा-संमेलने, मुलाखती, पुस्तक प्रकाशन, स्वतःचे नियतकालिक-ही यादी खूप मोठी होऊ शकेल. आर्थिक नियोजन ज्याचे त्याने बघितले पाहिजे. त्यात, आजीव सदस्य, प्रायोजक व देणगीदार आणि जाहिरातदार येतात. मध्यवर्ती संस्थेकडे कायमस्वरूपी मोठा निधी (२५ कोटी किमान) असला पाहिजे. त्याचा विनियोग एक मोठे संदर्भ

ग्रंथालय, दुर्मिळ पुस्तकांचे प्रकाशन, निवडक विषयांवर संशोधन करण्यासाठी शिष्यवृत्ती देणे आणि कोश व सूची यांची निर्मिती इ. कामांवर होईल. हा महाकोष निर्माण करण्यासाठी विशेष प्रयत्नांची आवश्यकता आहे. त्यातून संलग्न संस्थांनाही त्यांच्या सहभागानुसार आणि प्राधान्यक्रमाने मदत होऊ शकेल.

‘विश्व पांथस्थ’ हे मासिक नुकतेच (प्रामुख्याने) अनिवासी भारतीयांसाठी सुरु झालेले आहे. तथापि, महाराष्ट्रासह भारतामधील अन्य राज्ये आणि जगभरातील मराठी/अमराठी लोकांनाही ते उपयुक्त ठरणार आहे. अंकांमध्ये, आपण ‘पांथस्थ’साठी काय करू शकता, ते सविस्तर दिलेले आहे. ‘अमृतातेही पैजा जिंकणाऱ्या’ मराठी भाषेच्या उत्कर्षासाठीही हे मासिक काम करील. भाषा, संस्कृती, कला, संगीत, नाट्य-चित्र या सर्व क्षेत्रांचा परामर्श येथे घेतला जाईल. परदेशस्थ लोकांनी, विशेषतः बालकुमार वयांतील मुलांचा विचार करून त्यांच्या ‘पांथस्थ’कडून काय अपेक्षा

राहतील, ते अवश्य कळवावे. त्याशिवाय आपल्या संस्थांची सदस्यांसह सविस्तर माहिती पाठवावी. हा अंक अत्यंत अल्प दरात लाखो लोकांपर्यंत कसा पोचवता येईल, याचा विचार चालू आहे. त्यासाठी आपले सहकार्य अपेक्षित आहे.

लेखाच्या सुरुवातीला लिहिल्याप्रमाणे, तिसऱ्या महायुद्धाचा धोका (सर्वनाश) टाळण्यासाठी ‘जागतिक सरकार’ स्थापन होणे आवश्यक आहे. अर्थात ती आज तरी अशक्य कोटीतली गोष्ट आहे. निदान, भाषा- संस्कृतीसाठी जागतिक स्तरावरील एक संस्था उभी राहावी. एकापेक्षा अधिक निर्माण झाल्यास त्यांचे स्वागतच आहे. तेव्हा साहित्य संस्थाधीशांनो आपल्या रथी-महारथींसह त्वरित रणांगणावर उतरा!

‘पांथस्थ’ नक्कीच त्या दिशेने पावले उचलत आहे.

मोबाईल / व्हॉट्सअप : ९८२३३२३३७०

प्रिय अनिवासी मराठी भारतीय,

पांथस्थ हे मासिक खास तुमच्यासाठी सुरु केले आहे. जगभर, विशेषतः आखातामध्ये वितरित होणारे अशा प्रकारचे हे पहिलेच मासिक आहे. आखातात किती मराठी मंडळी आहेत, किंवा जगभर किती मराठी मंडळी वास्तव्य करत आहेत याचा अंदाज घेण्यासाठी आता पांथस्थतर्फे आपण सर्वांची माहिती गोळा करण्याचे ठरवले आहे. फक्त संयुक्त अरब अमिरातीमध्ये २ लाख मराठी भारतीय असावेत असा अंदाज आहे. त्यांच्या विविध गरजा आहेत, मते आहेत. पांथस्थ ने हा उपक्रम त्यांच्यासाठीच चालू केला आहे. आपली माहिती येथे भरून द्या म्हणजे आम्हाला या माहितीचे सविस्तर विश्लेषण करता येईल. रजिस्ट्रेशन केलेल्या सदस्यांची मोजकीच माहिती www.panthasta.com या वेब साईटवर तुम्हाला बघता येईल. तुम्ही या वेब साईटवर जाऊन तुमच्या मित्र परिवाराची देखील माहिती ऑन लाईन भरू शकता. माहिती खरी व सध्याची असावी. या द्वारे मग आम्ही तुमच्याशी संपर्क करून विविध उपक्रमांबद्दल, काही जरूरी विषयांबद्दल तुम्हाला माहिती देऊ शकतो तसेच तुमचे विविध विषयांवर मत जाणून घेऊ शकतो. तेव्हा या उपक्रमात नक्कीच सामील व्हा व पांथस्थ परिवाराचा एक सदस्य म्हणून कार्यरत व्हा. तुमच्या सहकार्यासाठी अनेक धन्यवाद.

- editor@panthastha.com

मंदार प्रिंटर्स

HOUSE OF GOVT. FORMS

Shop No. 2, 756 Kasba Peth, Opp. Sat-toti Police Chowky, Pune - 411 011.
Tel. : 020-24576142, 24578942 Email : mandarprinters@gmail.com